

Färdplan för ett hållbart län

Åtgärdsprogram för vatten

Författare: Anna Karlsson, Linnéa Larsson

Du hittar rapporten som pdf-fil
länsstyrelsens webbplats:
www.lansstyrelsen.se/uppsala

Förord

Tillgången till rent vatten är lätt att ta för given, men den är inte självklar. Vattnet är satt under hård press även i Uppsala län. Nio av tio vattendrag i länet är påverkade av mänsklig aktivitet som markavvattning, rätning och kanalisering, kraftverk, dammar och tätorter. Enligt de bedömningar som länsstyrelsen har gjort påverkar övergödning idag hälften av sjöarna, tre av fyra vattendrag och en ännu större andel av kustområdena. Det betyder att de inte uppnår god ekologisk status enligt den EU-gemensamma klassningen. Länets vattenförekomster är också i olika omfattning påverkade av miljögifter. Det kan orsakas av pågående verksamheter såsom industrier och reningsverk, men även av gamla utsläpp i form av förorenad mark.

Klimatförändringarna sätter vattenresurserna under press, vilket kommer att bli allt mer märkbart i den närmaste framtiden. De senaste årens torka, översvämningar och upptäckter av förorenat dricksvatten har synliggjort vikten av att värna vattnet.

Färdplan för ett hållbart län – åtgärder för vatten är den tredje delen i en serie av fyra planerade åtgärdsprogram som med olika teman bidrar till att uppnå de nationella miljömålen och därmed även den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Färdplanens åtgärdsprogram är en del av länsstyrelsens uppdrag att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå de nationella miljömålen.

Programmets genomförande bygger på och drivs av att länets aktörer tecknar hållbarhetslöften med länsstyrelsen med åtagande om att genomföra åtgärder ur programmet under programperioden 2021 – 2024. Hållbarhetslöften innebär en frivillig avsiktsförklaring hos aktörer att genomföra eget val av åtgärder ur det regionala åtgärdsprogrammet för vatten. Att lokala och regionala aktörer har mandat och styrmedel att genomföra åtgärderna ger förutsättningar för bred delaktighet och uppslutning till åtgärdsprogrammet.

Det regionala åtgärdsprogrammet för vatten ska leda till en ambitionshöjning genom konkreta vattenåtgärder, ökad vägledning och stöd och ökad samverkan mellan aktörer. Det ska också inspirera till innovation och utveckling. Det är hög tid att höja ambitionen i det arbete som görs.

Uppsala 2021-06-29

Göran Enander, landshövding Uppsala län

Innehållsförteckning

Förord	1
Sammanfattning	3
Inledning	4
Syftet med åtgärdsprogram för vatten	6
Underlag	7
Avgränsningar	10
Framtagande av åtgärder för vatten	11
Genomförande av åtgärder	12
Åtgärder	14
Fokusområde Vatten som resurs.....	14
Åtgärd 1. Smart vattenanvändning	14
Åtgärd 2. Kunskapsuppbyggnad och inspiration kopplat till vatten som resurs	15
Åtgärd 3. Integrera och öka kunskap om vattenfrågor och hållbar utveckling i skola/ förskola...	15
Åtgärd 4. Genomför utbildnings- och informationsinsatser för beslutsfattare kopplat till vatten som resurs.....	15
Åtgärd 5. Ta hänsyn till vatten som resurs vid upphandling och inköp av varor och tjänster.....	16
Fokusområde Vattenplanering.....	17
Åtgärd 6. Hållbar vattenplanering	17
Fokusområde Näringsämnen	18
Åtgärd 7. Minska utsläpp av övergödande ämnen från reningsverk, dagvatten, enskilda avlopp. 18	
Åtgärd 8. Minska belastning av näringsämnen från exempelvis primärproduktion, livsmedelsförädling, hästhållning och andra verksamheter.....	19
Åtgärd 9. Öka kunskap och förståelse kopplat till näringsämnen	19
Fokusområde Miljöskadliga ämnen.....	20
Åtgärd 10. Minska utsläpp av miljöskadliga ämnen från reningsverk och dagvatten.....	20
Åtgärd 11. Minska belastning på yt- och grundvatten från förorenade områden och/eller pågående verksamheter	21
Åtgärd 12. Öka kunskap och förståelse kopplat till miljöskadliga ämnen	21
Fokusområde Vattenskydd	22
Åtgärd 13. Förstärka skyddet av länets vattenskyddsområden.....	22
Bilaga 1. Sveriges miljömål och Agenda 2030	23
Bilaga 2. Färdplan för ett hållbart län – regionala åtgärdsprogram för miljömålen	27

Sammanfattning

Vatten är en grundläggande naturresurs och vårt viktigaste livsmedel. Rent vatten utgör ett av de globala hållbarhetsmålen och är en förutsättning för liv, hållbar utveckling och tillväxt. Vatten används av alla och till mycket, exempelvis som dricksvatten, som livsmiljö för djur och växter, i vattenkraften för att producera energi, som kyl- och processvatten i industrier och som recipient för avloppsvatten. Det är därför essentiellt att skydda vattentillgångarna och minska påverkan på vatten för att möjliggöra en långsiktig och säker vattenförsörjning och hållbara livsmiljöer.

Länsstyrelsen har i uppdrag från regeringen att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen. Genom ett ökat fokus och en ökad samverkan i miljöarbetet förväntas åtgärdstakten inom miljöarbetet i länet öka och därigenom på sikt leda till ett bättre miljötillstånd och ökad måluppfyllelse av de nationella miljökvalitetsmålen.

Åtgärdsprogrammet för vatten är det tredje av totalt fyra regionala åtgärdsprogram för miljömålen som tillsammans kommer att utgöra Färdplan för ett hållbart Uppsala län – en inriktning för länets miljöarbete. Åtgärdsprogrammen tas fram i samverkan med aktörer verksamma i Uppsala län.

Åtgärderna för vatten syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till hållbar vattenanvändning och minskad påverkan på länets vatten, såväl ytvatten som grundvatten. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till vatten, vilket inkluderar vattenförsörjning,

miljökvalitetsnormerna för vatten och anpassning till ett förändrat klimat.

Åtgärdsprogrammet beskriver 13 åtgärder inom de fem fokusområdena Vatten som resurs, Vattenplanering, Näringsämnen, Miljöskadliga ämnen och Vattenskydd.

Gemensamt för åtgärderna är att de kan genomföras av aktörer i länet, att de bidrar till att nå miljömålen och de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 samt att de är möjliga att påbörja, och helst genomföra, under programperioden 2021–2024. Primär målgrupp är kommuner, VA-organisationer, Region Uppsala samt övriga medlemmar i Uppsala läns miljö- och klimatråd, men åtgärdsprogrammet vänder sig även till andra intresserade aktörer.

För att stärka genomförandet av programmets åtgärder uppmanas aktörer i länet att teckna hållbarhetslöften med länsstyrelsen. Hållbarhetslöften är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra med tillhörande aktörsspecifika mål. Genomförandet följs upp årligen.

Åtgärdsprogrammet för vatten innehåller åtgärder och aktiviteter med främsta syfte att höja vattenkvalitén, exempelvis genom att minska övergödning och miljöföroreningar i länets vattenmiljöer. Vattenrelaterade åtgärder som istället syftar till att bevara och återskapa hållbara livsmiljöer i sjöar och vattendrag, bevara värdefulla livsmiljöer i marin miljö samt bevara och återskapa våtmarker omhändertas inom åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald. Denna avgränsning syftar till att minska överlapp mellan programmen.

Inledning

Uppsala län är en expansiv region och mark- och vattenanvändningen i länet påverkar måluppfyllelsen för flertalet av miljökvalitetsmålen. Det ställer krav på en sammanhållen fysisk planering, ett stärkt skydd för värdefulla miljöer och ett fokuserat åtgärdsarbete för att vända negativa trender och minimera påverkan både regionalt och globalt.

De svenska miljömålen ska vara politiskt vägledande och består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt 26 etappmål.¹ Miljömålen är beslutade av riksdagen och är de nationella mål som bidrar till att vi uppnår den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030². Mer information om de svenska miljömålen, miljömålssystemet och Agenda 2030 återfinns i bilaga 1. Åtgärdsprogrammet för vatten omfattar åtgärder som främst bidrar till att uppnå generationsmålet och miljökvalitetsmålen Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård och Grundvatten av god kvalitet. Indirekt påverkas även andra miljökvalitetsmål, bland annat målen Giftfri miljö och God bebyggd miljö. Åtgärderna bidrar även till genomförandet av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, främst

mål 6 Rent vatten och sanitet för alla samt mål 14 Hav och marina resurser.

Åtgärdstakten för att nå de vattenrelaterade miljömålen behöver öka. Naturens återhämtning är i många fall långsam varför det tar tid innan åtgärder får genomslag i form av effekter i miljön. Ett långsiktigt och kontinuerligt åtgärdsarbete är avgörande för att vända utvecklingstrenden. Färdplanens åtgärdsprogram är en del av länsstyrelsens uppdrag att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå de nationella miljömålen³, läs mer om Färdplan för ett hållbart län i bilaga 2.

Uppsala län har relativt få sjöar och de flesta är påverkade av historiska sjösänkningar. Det betyder bland annat att sjöarna blivit grundare, igenväxningstakten ökar och sjöarnas livslängd förkortas. Dessutom är övergödningspåverkan i de flesta fall stor på de sänkta sjöarna eftersom de oftast omges av produktiv jordbruksmark och det tillrinnande vattnet är rikt på näringsämnen. Näringsläckage från sjöbotten kan också bidra till övergödning i vissa sjöar. I länet finns även grunda kalkrika sjöar med relativt näringsfattigt, ofta klart vatten och med en vegetation som domineras av kransalger, så kallade kransalgsjöar. Huvuddelen av Uppsala läns vattendrag, knappt 90 procent, är påverkade av mänsklig aktivitet i form av exempelvis markavvattning, rätning och kanalisering, kraftverk och dammar eller tätorter i vattendragets närhet.

I sjöar och kustområden är det framförallt övergödning som försämrar den ekologiska statusen. Detsamma gäller vattendragen,

¹ Sveriges miljömål (2020). [Här är länk till källa.](#)

² Agenda 2030, webbplats Globala målen (2021), [här är länk till källa](#)

³ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion, §6. [Här är länk till källa.](#)

där många dessutom är påverkade av dammar, rensning, uträtning och annan fysisk påverkan vilket också har stor påverkan på den ekologiska statusen. Vattenrelaterade åtgärder kopplat till fysisk påverkan omhändertas i åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald.⁴ Enligt de bedömningar som länsstyrelsen har gjort är 46 procent av sjöarna, 77 procent av vattendragen och 80 procent av kustområdena påverkade av övergödning.⁵ Dessa vatten uppnår inte god ekologisk status.

Länets vattenförekomster är i olika omfattning påverkade av miljögifter vilket ger utslag på bedömningen av den kemiska statusen. Miljögifter härrör från både pågående verksamheter såsom industrier och reningsverk, men även från gamla utsläpp i form av förorenad mark samt från diffusa utsläpp.

Dricksvattenfrågorna har uppmärksammats mer och mer de senaste åren. Frågan om vi har tagit rent dricksvatten för självklart har väckts under somrar med torka och låga grundvattennivåer med vattenbrist som följd. I Uppsala län återfinns en stor del av det grundvatten som används för dricksvattenuttag i åsar, de två största rullstensåsarna är Uppsalaåsen och Enköpingsåsen. Av länets 54 grundvattentäkter saknar 18 vattenskyddsområden. De vattentäkter som har skyddsområde i Uppsala län står för 98 procent av vattenuttaget. Många äldre vattenskyddsområden ger inte ett tillräckligt bra skydd för grundvattnet.

Grundvattnet bedöms utifrån dess kemiska och kvantitativa status. Den kemiska statusen påverkas av miljö- och hälsoskadliga ämnen från förorenade områden och pågående verksamheter, men även från användning av bekämpningsmedel och brandskum där ett par av de mest omfattande problemen rör glyfosat respektive PFAS (per- och polyfluorerade alkylsubstanter). Spridning av vägsalt i nära anslutning till känsliga grundvattenförekomster kan leda till höga halter klorid i grundvatten. Hälsoskadliga halter av klorid kan även orsakas av saltvatteninträngning vid för stora vattenuttag i förekomster med kontakt med relik saltvatten eller havsvatten.

Den kvantitativa statusen anger om vattenuttagen är i balans med grundvattenbildningen. För att en grundvattenförekomst ska uppnå god kvantitativ status får inte uttagen vara större än nybildningen eller så stora att flödesriktningar ändras så att saltvatten eller andra föroreningar kan tränga in. Förändrade grundvattennivåer är ett problem som främst beror på för stora grundvattenuttag i förhållande till nybildning.

Enligt EU:s vattendirektiv⁶ ska det finnas vattenskyddsområden för de kommunala vattentäkterna. De äldre besluten ska ses över och uppdateras vid behov. Det är därför nödvändigt att intensifiera arbetet med att inrätta vattenskyddsområden och att se över äldre skyddsområden.

⁴ Färdplan för ett hållbart län, åtgärdsprogram för ekosystem och biologisk mångfald, Länsstyrelsen 2020:02. [Här är länk till källa.](#)

⁵ VISS, VattenInformationSystem Sverige. [Här är länk till källa.](#)

⁶ God vattenkvalitet i Europa (EU:s vattendirektiv), 2000/60/EG. [Här är länk till källa.](#)

En smart vattenanvändning är en viktig del i en hushållning med naturresurser och minskad miljöpåverkan. Information och tips finns exempelvis på länsstyrelsens webbplats⁷. För att höja kunskapsnivån om vatten som resurs finns bland annat Svenskt vattens hållbarhetsmärkning Kranmärkt⁸.

Kranmärkt är en nationell hållbarhetsmärkning för verksamheter som väljer kranvatten framför flaskvatten. Genom kranmärkningen visar man att man tar ställning för en bättre miljö och inspirerar andra att också välja kranvatten. Att producera och leverera en liter förpackat vatten kräver minst 300 gånger mer energi än att tappa upp en liter vatten från kranen. Dessutom är kranvatten 250 gånger billigare än en flaska vatten i butik.

Syftet med åtgärdsprogram för vatten

Åtgärdsprogrammet för vatten syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till hållbar vattenanvändning och minskad påverkan på länets vatten, såväl ytvatten som grundvatten. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till vatten, vilket inkluderar god vattenförsörjning,

miljökvalitetsnormerna för vatten och anpassning till ett förändrat klimat.

Ambitionen är att åtgärdsprogrammet ska vara ett användbart verktyg för aktörer på både regional och lokal nivå.

Åtgärdsprogrammet ska:

- ge exempel på konkreta aktiviteter för vattenåtgärder,
- ge vägledning och stöd för att prioritera aktiviteter och utvecklingsinsatser,
- stimulera till ökad samverkan i miljöarbetet mellan aktörer i länet,
- inspirera till innovation och utveckling inom området,
- leda till en ambitionshöjning i åtgärdsarbetet.

Åtgärdsprogrammet utgör en del av det samlade arbetet med vattenfrågor i Uppsala län. Förhoppningen är att så många aktörer som möjligt kan se sin del i åtgärdsarbetet både inom områden där man redan bedriver åtgärdsarbete och inom nya och närliggande områden. Arbetet är tänkt att integreras i aktörernas ordinarie planering och verksamhet, vilket skapar drivkraft och undviker dubbelarbete.

Åtgärdsprogrammet kan bidra till att utveckla och stärka samverkan i befintliga nätverk. Det kan även synliggöra behov av ytterligare samverkansformer och till att skapa nya nätverk mellan aktörer i länet.

Programmet omfattar åtgärder och aktiviteter som kan påbörjas och genomföras av aktörer verksamma i länet under programperioden 2021–2024 samt har en förväntad positiv effekt på länets vattenresurser som huvudsyfte.

⁷ Länsstyrelsens webbplats, regional vattenförsörjningsplan (2021). [Här är länk till källa.](#)

⁸ Svenskt vattens webbplats om hållbarhetsmärkningen Kranmärkt (2021). [Här är länk till källa.](#)

Underlag

Underlag som använts vid framtagande av åtgärdsprogrammet utgörs av redan befintliga regionala program och förslagen på åtgärder och aktiviteter för vatten är hämtade från regional vattenförsörjningsplan⁹, regional handlingsplan för klimatanpassning¹⁰, Vattenmyndighetens åtgärdsprogram (2021 – 2027)¹¹ samt processen för moderna miljötillstånd för vattenkraften¹². Även de tidigare åtgärdsprogrammen inom ramen för färdplansarbetet används som underlag och mall för att skapa igenkänning mellan programmen¹³. Underlagen beskrivs nedan.

Klimatanpassning

Klimatanpassning omfattar alla åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra. Länets klimatanpassningsarbete utgår från en nationell strategi för klimatanpassning och dess vägledande principer om hållbar utveckling, ömsesidighet, vetenskaplig grund, försiktighetsprincipen, integrering av klimatanpassningsåtgärder, flexibilitet,

hantering av osäkerhets- och riskfaktorer, tidsperspektiv och transparens.

Länsstyrelsen har i uppdrag att analysera hur länet påverkas av klimatförändringarna samt att samordna arbetet på regional nivå med anpassningen till ett förändrat klimat.^{14 15} Som utgångspunkt för det framtida arbetet har länsstyrelsen i Uppsala län sammanställt en klimat- och sårbarhetsanalys som publiceras under 2022.

Ett förändrat klimat innebär för Uppsala län högre medeltemperatur och mer intensiv korttidsnederbörd med skyfall, vilket riskerar att skapa översvämningar i lågpunkter och ut med hårdgjorda ytor. Skyfall inträffar vanligen under sommarhalvåret, medan höga flöden i vattendrag inträffar under senhösten, vintern och under vårens snösmältning.

De senaste årens torka och återkommande vattenbrist har lett till att frågan om brister i vattenförsörjningen har hamnat högt på agendan, inte minst på landsbygden. Vattenbrist betyder i grunden att det finns ett större behov av rent vatten än vad som finns tillgängligt. Orsakerna till vattenbristen är dock komplexa och kan bero på flera saker, bland annat brist på kapacitet i vattenverk och ledningssystem och/eller bristande tillgång på råvatten.¹⁶

⁹ Regional vattenförsörjningsplan, [här är länk till källa](#). Remissynpunkter inarbetas, färdigställs 2021.

¹⁰ Regional handlingsplan för klimatanpassning, [här är länk till källa](#). Under framtagande, remiss 2021.

¹¹ Vattenmyndigheten i Norra Östersjön, Åtgärdsprogram 2021–2027. [Här är länk till källa](#). Remissperiod avslutad, beslut planeras dec 2021.

¹² Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften. [Här är länk till källa](#). Inom ramen för åtgärdsprogrammet för vatten begränsas underlaget till kommunernas del i planeringsprocessen.

¹³ Åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan (2019) samt åtgärdsprogram för ekosystem och biologisk mångfald (2020), [här är länk till källa](#).

¹⁴ Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete. [Här är länk till källa](#).

¹⁵ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion, §5. [Här är länk till källa](#).

¹⁶ Sveriges vattentillgång utifrån perspektivet vattenbrist och torka – Delrapport 1 i regeringsuppdrag om åtgärder för att motverka vattenbrist i ytvattentäkter, Hydrologi Nr 120, 2019, SMHI. [Här är länk till källa](#).

Regional vattenförsörjningsplan

Länsstyrelsen har i dialog med kommuner, kommunala VA-organisationer, andra statliga myndigheter och andra aktörer tagit fram en regional vattenförsörjningsplan för Uppsala län¹⁷. Planen har varit ute på remiss och planeras att färdigställas under hösten 2021. Vattenförsörjningsplanen utgör ett underlag till kommunernas samhällsplanering och för den fortsatta samverkan mellan aktörer i länet för en långsiktigt trygg och hållbar vattenförsörjning.

Att ta fram en regional vattenförsörjningsplan ingår som en åtgärd i Vattenmyndighetens åtgärds-program och planen följer till stora delar vägledningen för regional vattenförsörjningsplanering från Havs- och vattenmyndigheten¹⁸.

Vattenförsörjningsplanen pekar ut vattenresurser som kan vara av betydelse för dricksvattenförsörjningen i ett långsiktigt perspektiv. De grundvattenresurser som pekas ut finns i Uppsalaåsen med biåsar, Enköpingsåsen/Dalkarlsåsen och i Östhammars kommun. Ytvattenresurser som kan användas för någon av del av vattenförsörjningen är begränsade i Uppsala län och klimatförändringarna förväntas leda till lägre flöden och stor risk för vattenbrist i många ytvattendrag. På grund av detta är Mälaren och Dalälven de enda ytvattenresurser som bedöms ingå i en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning. Kommunerna ska

ta hänsyn till de utpekade vattenresurserna i översikts- och detaljplanering.

Vattenförsörjningsplanen innehåller även en analys av de utmaningar som länet står inför, vilken bland annat lyfter fram klimatförändringarnas påverkan på vattenresurserna. För att ta sig an dessa utmaningar har en strategi formulerats. Strategin består av de fyra delarna samhällsplanering, skydd, smart vattenanvändning och samverkan.

De åtgärder i Regional vattenförsörjningsplan som har en tydlig koppling till miljömålen och riktar sig till flera aktörer har legat till grund för föreslagna aktiviteter i åtgärdsprogrammet för vatten. Nödvattenplaner och fysiska skyddsåtgärder för vägar omhändertas därför inte inom åtgärdsprogrammet utan följs upp via Regional vattenförsörjningsplan.

Ett kontinuerligt arbete med en hållbar och trygg dricksvattenförsörjning behövs, både under den närmaste tioårsperioden och i ett längre perspektiv. Mer information finns samlad på länsstyrelsens webbplats¹⁹.

Vattenförvaltning

EU:s vattendirektiv har tagits fram för att skapa en likadan förvaltning av medlemslänernas vatten. Syftet är att vi ska ta hand om våra vattenresurser så att kommande generationer ska få tillgång till vatten av bra kvalitet i tillräcklig mängd.²⁰ Sedan 2004 är Sverige indelat in i fem vattendistrikt med tillhörande vattenmyndigheter, vilka har i uppdrag att

¹⁷ Regional vattenförsörjningsplan (2021), [här är länk till källa](#).

¹⁸ Vägledning regional vattenförsörjningsplanering, Havs- och vattenmyndigheten, 2020. [Här är länk till källa](#).

¹⁹ Länsstyrelsens webbplats om Tillgång på dricksvatten i Uppsala län. [Här är länk till källa](#).

²⁰ Vattenmyndighetens webbplats (2021). [Här är länk till källa](#).

arbeta med genomförandet av EU:s ramdirektiv för vatten i Sverige. Uppsala län ingår i två vattendistrikt – Norra Östersjön och Bottenhavet.

Enligt vattendirektivet sätts en miljö kvalitetsnorm för yt- och grundvatten. Miljö kvalitetsnormer för vatten omfattar ytvatten (sjöar, vattendrag och kustvatten) och grundvatten och beskriver den kvalitet som vattnet ska ha nått vid en viss tidpunkt. Huvudregeln är att alla vattenförekomster ska uppnå det som inom vattenförvaltning kallas god status. Normen anger en lägstanivå.²¹ Gällande miljö kvalitetsnormer och status på länets vattenförekomster presenteras i databasen VISS.²²

Vattenmyndigheterna har ett uppdrag att visa hur Sverige ska komma till rätta med de problem som finns i och kring våra vattenmiljöer så att miljö kvalitetsnormen ska kunna nås. I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram beskrivs vad som krävs för att nå miljö kvalitetsnormerna och vilka myndigheter som behöver göra vad.

Remissversionen av kommande åtgärdsprogram för vatten (2022 – 2027)²³ har legat till grund för föreslagna aktiviteter i åtgärdsprogrammet för vatten.

Övriga underlag

Nationell plan för moderna miljö villkor för vattenkraft

2019 infördes lagändringar som innebär att alla vattenkraftverk ska ha moderna miljö villkor genom att prövas mot kraven i miljö balken. Syftet med den nationella planen är att omprövningarna av vattenkraftens miljö villkor ska leda till både största möjliga nytta för vattenmiljön och en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel.²⁴ Länsstyrelsen har i uppdrag att samverka med bland annat ägare till vattenkraftverk för att hitta lösningar som kommer leda till största möjliga nytta för vattenmiljön och samtidigt behålla en effektiv tillgång till vattenkraftsel och ta nödvändig hänsyn till kulturmiljön. Delar av samverkansprocessen har legat till grund för föreslagna aktiviteter i åtgärdsprogrammet.

Regionala åtgärdsprogram inom Färdplan för ett hållbart län

Pågående åtgärdsprogram inom ramen för Färdplan för ett hållbart län med åtgärder för minskad klimatpåverkan samt ekosystem och biologisk mångfald har utgjort underlag för ett antal åtgärder under fokusområde Vatten som resurs²⁵. De tidigare förankrade åtgärderna har lyfts in även i åtgärdsprogrammet för vatten då det skapar igenkänning mellan programmen

²¹ Vattenmyndighetens webbplats om miljö kvalitetsnormer för vatten (2021). [Här är länk till källa.](#)

²² VISS (VattenInformationsSystem Sverige) är en databas med klassningar och kartor över alla Sveriges större sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten. Här finns övergripande bedömning av hur vattnet mår (ekologisk status och kemisk status), miljö kvalitetsnormer, miljö övervakning, skyddade områden och åtgärder. [Här är länk till källa.](#)

²³ Åtgärdsprogram för vatten 2021-2027 (OBS remissversion), Vattenmyndigheten Norra Östersjöns vattendistrikt, [här är länk till källa](#)

²⁴ Länsstyrelsens webbplats om Nationell plan för omprövning av moderna miljö villkor för vattenkraft (2021). [Här är länk till källa.](#)

²⁵ Åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan (2019) samt åtgärdsprogram för ekosystem och biologisk mångfald (2020), [här är länk till källa](#)

samt bidrar till att nå ytterligare målgrupper och skapa engagemang för vattenåtgärder i skilda sammanhang.

Pågående åtgärdsarbete

Många vattenrelaterade åtgärder genomförs redan idag i länet, vilka förtjänas att lyftas fram i syfte att inspirera andra och ge ringar på vattnet både inom den egna verksamheten och hos andra regionala och lokala aktörer. Pågående och planerat åtgärdsarbete ingår därför som underlag till föreslagna aktiviteter i åtgärdsprogrammet, dock i begränsad omfattning. Åtgärderna kan formuleras i en ny kontext med exempelvis utökad kommunikation och då ge inspiration till andra aktörer.

Avgränsningar

Åtgärdsprogrammet för vatten har tagits fram utifrån befintliga regionala underlag för vattenåtgärder, läs mer under rubriken Underlag.

Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjlig att påbörja och helst genomföra under programperioden 2021–2024.

Åtgärderna i programmet utgör bara en del av det samlade arbetet med vattenåtgärder i Uppsala län och är steg på vägen för att nå de nationella miljömålen med koppling till vatten.

Målgrupp

Åtgärder och aktiviteter i åtgärdsprogrammet riktar sig till lokala och

regionala aktörer som är verksamma i Uppsala län och har mandat att genom sin verksamhet bidra till hållbar vattenanvändning och minskad påverkan på yt- och grundvatten. Åtgärder riktar sig främst till nedan listade aktörer men vänder sig även till andra intresserade aktörer som är verksamma i Uppsala län:

- Länets åtta kommuner inklusive kommunala bolag
- Region Uppsala
- Kommunala vatten- och avfallsorganisationer
- Medlemmar i Uppsala läns miljö- och klimatråd
- Länsstyrelsen i Uppsala län

Vattenrelaterade åtgärder i åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald

En avgränsning mellan åtgärdsprogrammet för vatten och det regionala åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald har gjorts.

Avgränsningen innebär att åtgärder och aktiviteter med främsta syfte att höja vattenkvalitén, exempelvis genom att minska övergödning och miljöföroreningar i länets vattenmiljöer, omhändertas inom åtgärdsprogrammet för vatten.

Vattenrelaterade åtgärder inom åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald fokuserar främst på att bevara och återskapa hållbara livsmiljöer i sjöar och vattendrag, bevara värdefulla livsmiljöer i marin miljö samt bevara och återskapa våtmarker. Här ingår exempelvis att skapa fria vandringsvägar för vattenlevande organismer. Denna avgränsning syftar till att minska överlapp mellan åtgärdsprogrammen. Den biologiska aspekten utgör dock en viktig del av för att bland annat skapa en hållbar

vattenanvändning och det finns tydliga synergier mellan de både åtgärdsprogrammen som är värdefulla att ta i beaktande i det fortsatta åtgärdsarbetet.

Inom ramen för Färdplan för ett hållbart län är åtgärdsarbete kopplat till invasiva främmande arter, såväl vattenlevande som landlevande, samlade inom åtgärden *Motverka invasiva främmande arter* i åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald. Detta dels för att invasiva främmande arter räknas som ett av de absolut största hoten mot biologisk mångfald, dels för att minska överlapp mellan åtgärdsprogrammen och skapa en tydlig uppdelning mellan åtgärdsprogrammen.

Framtagande av åtgärder för vatten

Framtagande av åtgärder för vatten skiljer sig från de två tidigare åtgärdsprogrammen för minskad klimatpåverkan respektive ekosystem och biologisk mångfald. Dessa togs fram genom längre och mer omfattande processer med breda dialoger med medverkande aktörer samt remitterade program. Åtgärder för vatten finns framtagna och förankrade i andra regionala underlag. Åtgärder från dessa underlag kopplas samman i åtgärdsprogram för vatten, och genomförandet av åtgärder länkas därmed ihop med Färdplan för ett hållbart län genom tecknandet av hållbarhetslöften och regelbunden uppföljning av dem.

Åtgärdsprogrammet för vatten innehåller 13 åtgärder fördelade på fem fokusområden. Åtgärder har förankrats

dels i Uppsala läns Miljö- och klimatråd i maj 2021, dels i juni 2021 genom två dialogmöten med representanter från länets kommuner, Region Uppsala, kommunala VA-organisationer, regionala förbund och myndigheter.

För samtliga åtgärder finns förslag på aktiviteter som kan utföras inom ramen för åtgärden, där olika aktiviteter passar olika typer av aktörer. För samtliga åtgärder finns även valet att utforma egna aktiviteter med samma syfte som åtgärden eller genom att ytterligare konkretisera de befintliga aktiviteterna. Genom att erbjuda aktörer att utforma ytterligare aktiviteter öppnas möjligheter att löpande komplettera åtgärdsprogrammet med aktiviteter utifrån nya identifierade behov av exempelvis innovation och samverkan. Åtgärder och aktiviteternas utformning ska ge förutsättningar för bred delaktighet och uppslutning till programmet av aktörer i hela länet.

Åtgärder och aktiviteter i programmet är inte inbördes prioriterade. Det är därför viktigt att respektive aktör gör en analys av vilka åtgärder som är möjliga att genomföra utifrån egna uppdrag och egen verksamhet. Utifrån aktörens förutsättningar bör de åtgärder som ger störst förväntad effekt på miljön prioriteras i genomförandet.

Genomförande av åtgärder

Hållbarhetslöften

För att stärka genomförandet av åtgärdsprogrammet uppmanas länets aktörer att teckna hållbarhetslöften med länsstyrelsen. Därmed åtar sig aktören att genomföra åtgärder ur programmet under programperioden och att genomförandet följs upp regelbundet.

För att möjliggöra uppföljning utformar aktörerna egna mål för de åtgärder och aktiviteter som omfattas av respektive aktörs hållbarhetslöfte. Antagna hållbarhetslöften kan med fördel implementeras i den ordinarie verksamheten. Nya aktörer kan ansluta sig till åtgärdsprogrammet och teckna hållbarhetslöften under hela programperioden. Tecknade löften publiceras på länsstyrelsens externa webbplats och gäller under hela programperioden (2021 – 2024).

Genom hållbarhetslöften tydliggörs och kommuniceras aktörers åtgärdsarbete.

Genom att synliggöra olika aktörers åtgärdsarbete ökar möjligheter till samverkan och effektivare resursutnyttjande i åtgärdsarbetet.

Aktörer kan med fördel samordna åtgärdsarbetet och därmed nå ett effektivare resursutnyttjande. Exempelvis kan flera kommuner och kommunala bolag eller en grupp aktörer med liknande verksamheter samverka kring samma aktiviteter och teckna liknande hållbarhetslöften.

Finansiering av åtgärder

Åtgärdsprogrammets genomförande bygger på frivillighet och aktörer ansvarar för finansiering av de åtgärder som ingår i sina respektive hållbarhetslöften. Flera åtgärder kan genomföras genom prioriteringar i befintlig verksamhet, medan andra åtgärder kräver extra finansiering. Det finns möjligheter att söka bidragsfinansiering genom exempelvis lokala naturvårdsprojekt (LONA), lokala vattenvårdsprojekt (LOVA), Greppa Näringen och Landsbygdsprogrammet.

För de statliga bidragsmedel som länsstyrelsen tilldelar sker en allokering av medel till åtgärder som bidrar till genomförandet av handlingsplanen för grön infrastruktur i Uppsala län och de regionala åtgärdsprogrammen. Som stöd för att hitta extra finansiering till åtgärdsarbete finns broschyren *Var finns pengarna?*²⁶.

²⁶ Var finns pengarna? (2020). Länsstyrelsen Västra Götalands län. [Här är länk till källa.](#)

Uppföljning av hållbarhetslöften och åtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att årligen skicka en förfrågan till medverkande aktörer angående genomförandet av åtgärder i antagna hållbarhetslöften.

Uppföljningen fokuserar på genomförandet av åtgärder i förhållande till respektive aktörs uppsatta mål. Uppföljningen syftar till att:

- Följa framdrift i genomförande av åtgärdsprogrammets åtgärder.
- Löpande synliggöra det regionala och lokala miljömålsarbetet, bland annat som underlag för årlig miljömålsuppföljning till regeringen och för aktörerna att sprida till sina egna målgrupper.
- Under pågående programperiod identifiera hinder/behov kopplat till genomförande av åtgärder, exempelvis varför genomförs åtgärd inte, vad är svårt, vilket stöd eller ytterligare samverkan önskas.

En sammanställning av resultatet från den årliga uppföljningen av åtgärdsarbetet kommer att presenteras för Uppsala läns miljö- och klimatråd samt publiceras på länsstyrelsens webbplats.

Sammanställningen kommer även att användas som underlag i den årliga regionala bedömningen av miljömålen som rapporteras till Naturvårdsverket. De aktiviteter som föreslås i

åtgärdsprogrammet förväntas ge en positiv effekt på länets vattenmiljöer och bidra till hållbar vattenanvändning. I den årliga uppföljningen följs dock inte åtgärdernas effekt upp då det saknas relevanta indikatorer och mätsystem för detta.

Genomförda åtgärders effekter på miljön är ofta långsiktiga och därför inte mätbara från ett år till ett annat. Det är värdefullt med förslag kring utveckling av regional och nationell miljöövervakning som visar att åtgärder gör nytta. Detta kan utgöra en del av åtgärdsprogrammet i det fall aktörer med inriktning mot forskning och miljöövervakning medverkar i genomförandet av programmet. För vissa åtgärder kan enskilda aktörer mäta och följa upp effekten av en genomförd åtgärd kopplat till den egna verksamheten. Detta uppmuntras och i de fall det görs kan effekten följas upp och presenteras i den årliga uppföljningen.

Åtgärder

Fokusområde Vatten som resurs

Fokusområde Vatten som resurs innehåller åtgärder och aktiviteter som på olika vis sätter användningen och påverkan på vatten i fokus. En smart vattenanvändning innebär ett effektivt och hållbart nyttjande av vatten, såväl för dricksvatten som för bevattning, djurhållning och processvatten. Åtgärderna som ingår här är omfattar exempelvis ökad medvetenhet, kunskapsuppbyggnad, teknikutveckling och upphandling.

Foto: Most photos

Åtgärd 1. Smart vattenanvändning

Aktiviteter:

1.1 Identifiera egna verksamhetens vattenanvändning och prioritera samt planera för dricksvattenbesparande åtgärder.

1.2 Planera och/eller genomför aktiviteter för minskad bevattning av rabatter, parker och träd, exempelvis genom att välja torktåliga växer, klok placering av växter och resurseffektiv bevattning.

1.3 Byta till snålspolande munstycken, kranar, duschar och toaletter.

1.4 Planera för och/eller anpassa till rätt vattenkvalitet för ändamålet genom att

ersätta dricksvatten med andra vattenkvaliteter eller processer.

1.X Annan aktivitet för effektivare vattenanvändning.

Åtgärd 2. Kunskapsuppbyggnad och inspiration kopplat till vatten som resurs

Aktiviteter

2.1 Delta i befintliga vattenbesparande informationskampanjer.

2.2 Genomföra gemensamma kampanjer till de som har enskild vattenförsörjning, exempelvis hur vatten kan sparas, hur brunnar kan skötas samt behovet av provtagning.

2.3 Ta fram koncept för informationsinsatser och aktiviteter gärna i samverkan med flera aktörer, exempelvis ökad visualisering av vattenanvändning.

2.4 Bidra till kunskapsuppbyggnad genom exempelvis egen forskning och utveckling eller stöd till forskningsprojekt.

2.5 Implementera ny teknik eller delta i metod- och teknikutveckling genom pilotprojekt och tester.

2.6 ”Kranmärka” sin verksamhet – använda kranvatten istället för förpackat vatten, kolsyremaskin kan ersätta kolsyrade drycker.

2.X Annan aktivitet som inspirerar och bidrar till kunskap om vatten som resurs.

Åtgärd 3. Integrera och öka kunskap om vattenfrågor och hållbar utveckling i skola/förskola

Aktiviteter:

3.1 Använda/genomföra (och vid behov ta fram) inspirerande och kunskapshöjande material och aktiviteter för barn och unga.

3.2 Använda/genomföra (och vid behov ta fram) inspirerande och kunskapshöjande material och aktiviteter för personal.

3.X Annan aktivitet som inspirerar och ökar medvetenheten hos barn och unga om vatten som resurs.

Åtgärd 4. Genomför utbildnings- och informationsinsatser för beslutsfattare kopplat till vatten som resurs

Aktiviteter:

4.1 Genomföra länsgemensam vattendag (Världsvattendagen), inriktning bestäms av länets Miljö- och klimatråd.

4.2 Genomföra utbildnings- och informationsinsatser riktade till ledningen för företag och branschorganisationer om exempelvis effektiv vattenanvändning och klimatanpassning.

4.X Annan aktivitet som riktar sig till beslutsfattare.

Åtgärd 5. Ta hänsyn till vatten som resurs vid upphandling och inköp av varor och tjänster

Aktiviteter:

5.1 Fråga efter kranvatten vid inköp och upphandling av exempelvis måltider, catering, konferenser och event.

5.2 Ställa krav på snålspolande munstycken, kranar, duschar och toaletter i egen verksamhet.

5.X Annan aktivitet som främjar vattenhushållning i samband med upphandling och inköp.

Fokusområde Vattenplanering

Inom fokusområde Vattenplanering stärks åtgärdsarbetet för vatten genom samverkan mellan olika områden som nyttjar, har en påverkan på eller på annat sätt berörs av vattnet. En sammanhållen planering som inte begränsas av administrativa gränser utgör möjligheter för framtida nyttjande för både invånare, företag och det offentliga för ett miljömässigt hållbart sätt.

Foto: Bergslagsbild

Åtgärd 6. Hållbar vattenplanering

Aktiviteter:

6.1 Upprätta eller revidera plan för dricksvatten, spillvatten och dagvatten och genomföra åtgärder i enlighet med planen.

6.2 Genom samverkan inom avrinningsområden lyfta vattenfrågorna i samhällsplaneringen i exempelvis översikts- och detaljplaner men även planer för dricksvatten, spillvatten och dagvatten.

6.3 Ta fram och genomföra förvaltningsövergripande vattenplanering med fokus på yt- och grundvattenförekomster där det behövs åtgärder.

6.4 Samverka och bidra med underlag i processen för moderna miljövillkor för vattenkraften i enlighet med nationella planen (NAP).

6.5 Samordna och utveckla det lokala och regionala åtgärdsarbetet för vatten, exempelvis genom vattenråd eller liknande.

6.6 Planera för/genomför ökad vattenkvarhållande förmåga i landskapet kopplat till ökade risker till följd av ett förändrat klimat (översvämning, torka).

6.7 Genomföra mellankommunal samverkan för dricksvattenförsörjning.

6.X Annan aktivitet som förbättrar vattenplanering.

Fokusområde Näringsämnen

Åtgärderna under fokusområde Näringsämnen är inriktade mot att minska belastningen av övergödande ämnen på ytvatten från såväl internbelastning som punktkällor som diffusa utsläpp. Här samsas tekniska åtgärder med kunskapsspridning, ekonomiska stöd och tillsyn som alla verkar i riktning mot god ekologisk status i sjöar, vattendrag och kustvatten.

Foto: Most photos

Åtgärd 7. Minska utsläpp av övergödande ämnen från reningsverk, dagvatten, enskilda avlopp

Aktiviteter:

7.1 Minska övergödande ämnen från reningsverk.

7.2 Minska övergödande ämnen från enskilda avlopp.

7.3 Minska övergödande ämnen från dagvatten.

7.X Annan aktivitet som minskar utsläpp av övergödande ämnen.

Åtgärd 8. Minska belastning av näringsämnen från exempelvis primärproduktion, livsmedelsförädling, hästhållning och andra verksamheter

Aktiviteter:

8.1 Öka information och effektiv användning av ekonomiska stöd för minskad belastning av näringsämnen, exempelvis LONA- och LOVA-bidrag.

8.2 Minska läckage av näringsämnen genom exempelvis rutiner, arbetsformer och/eller investeringar inom den egna verksamheten.

8.3 Utöka och prioritera tillsyn av exempelvis primärproducenter och livsmedelsförädling enligt relevant lagstiftning, exempelvis Miljöbalken kapitel 12.

8.4 Minska utsläpp av näringsämnen från fritidsbåtar och hamnverksamheter.

8.X Annan aktivitet som minskar belastning av näringsämnen.

Åtgärd 9. Öka kunskap och förståelse kopplat till näringsämnen

Aktiviteter:

9.1 Öka information och rådgivning kopplat till minskat näringsläckage från urban miljö, hästhållning och jordbruk, genom exempelvis Greppa Näringen.

9.2 Bidra till kunskapsuppbyggnad genom exempelvis miljöövervakning, forskning och utveckling.

9.3 Delta i metod- och teknikutveckling kopplat till näringsämnen genom pilotprojekt och tester i egen verksamhet.

9.4 Samordna och utveckla det lokala och regionala åtgärdsarbetet för minskad övergödning, exempelvis genom vattenråd, LEVA-projekt eller motsvarande.

9.X Annan aktivitet som ökar och sprider kunskap om näringsämnens påverkan på vatten.

Fokusområde Miljöskadliga ämnen

Fokusområdet Miljöskadliga ämnen innefattar åtgärdsarbete för god kemisk status för såväl ytvatten som grundvatten. Det kan handla om ämnen som sprids i miljön från biltrafik, från användning av läkemedel, hygien- och kosmetiska produkter, textilier men även från pågående verksamheter och förorenad mark. Åtgärderna innefattar både tekniska lösningar, informationsspridning och ökad kunskap genom miljöövervakning och analyser.

Foto: Länsstyrelsen

Åtgärd 10. Minska utsläpp av miljöskadliga ämnen från reningsverk och dagvatten

Aktiviteter:

10.1 Minska halten miljöskadliga ämnen i utgående vatten från egna verksamheter eller kommunala reningsverk.

10.2 Minska utsläpp av miljöskadliga ämnen från dagvatten, inklusive mikroplaster.

10.X Annan aktivitet som minskar utsläpp från utgående vatten från reningsverk och dagvatten.

Åtgärd 11. Minska belastning på yt- och grundvatten från förorenade områden och/eller pågående verksamheter

Aktiviteter:

11.1 Upprätta en plan för prioritering och öka antal utredningar av potentiellt förorenade områden, klass 1 och 2, för att minska riskerna för spridning av föroreningar till yt- och grundvatten.

11.2 Genomföra sanering av förorenade områden med risk för spridning till vatten.

11.3 Minska risken för utsläpp och spridning av miljöskadliga ämnen till reningsverk eller recipient från verksamheter genom uppströmsarbete som metod- och produktval samt användning, hantering och lagring av kemikalier och avfall.

11.4 Genomföra samordnade åtgärder för PFAS eller andra prioriterade ämnesgrupper.

11.5 Genomföra REVAQ-certifiering av slam från avloppsreningsverk.

11.6 Minska utsläpp av miljöskadliga ämnen från fritidsbåtar och hamnverksamheter, exempelvis båtbottentvättar, spolplattor och miljöstationer.

11.X Annan aktivitet som minskar belastningen på yt- och grundvatten från förorenade områden eller pågående verksamheter.

Åtgärd 12. Öka kunskap och förståelse kopplat till miljöskadliga ämnen

Aktiviteter:

12.1 Genomföra utökad miljöövervakning i form av exempelvis råvattenkontroll och screeninganalyser av miljögifter i yt- och grundvatten gärna i samarbete med andra aktörer.

12.2 Öka information och rådgivning kopplat till användning av växtskyddsmedel och läckage av miljöskadliga ämnen i exempelvis parker, grönområden, allmänhetens trädgårdar och inom jord- och skogsbruk.

12.3 Öka information och rådgivning kopplat till kemikalieanvändning inklusive minskad användning, exempelvis ingen målarfärg/läkemedel till avlopp, inte tvätta bilen på gatan.

12.4 Bidra till kunskapsuppbyggnad om miljöskadliga ämnen genom exempelvis egen forskning och utveckling eller stöd till forskningsprojekt.

12.5 Implementera ny teknik eller delta i metod- och teknikutveckling kopplat till miljöskadliga ämnen genom pilotprojekt och tester.

12.6 Genomföra gemensamma informationskampanjer kopplat till miljöskadliga ämnen i vatten, exempelvis via Uppsala läns kemikalienätverk.

12.X Annan aktivitet som ökar och sprider kunskap om miljöskadliga ämnen.

Fokusområde Vattenskydd

Att skydda våra yt- och grundvattentillgångar från yttre påverkan är en stor och viktig uppgift för att säkerställa framtidens vattenförsörjning. Fokusområdet Vattenskydd innehåller bland annat förslag på aktiviteter som stärker skyddet av länets befintliga vattenskyddsområden och utreder behovet av utökade eller nya områden som behöver skyddas. Här är både vattnets kvalitet som kvantitet i fokus.

Foto: Thomas Möller, Most photos

Åtgärd 13. Förstärka skyddet av länets vattenskyddsområden

Aktiviteter:

13.1 Genomföra översyn av vattenskyddsområden med målsättning att samtliga har funktionella och uppdaterade föreskrifter.

13.2 Utredda behov av nya vattenskyddsområden och upprätta nya områden enligt framtagna planer.

13.3 Uppdatera planen för systematisk och regelbunden tillsyn över vattenskyddsområden.

13.4 Ta fram en planering så att tillståndspliktiga allmänna yt- och grundvattentäkter har tillstånd för vattenuttag.

13.5 Ta fram en klimatanpassad dricksvattenförsörjning enligt Livsmedelsverkets handbok KASKAD eller motsvarande.

13.6 Kartlägga och bedöma vattentäkter som saknar tillstånd för vattenuttag.

13.7 Kartlägga områden där det finns behov av provningsplikt för hushållens enskilda vattenbehov.

13.8 Genomföra utökade nivåmätningar i länets grundvattenresurser.

13.X Annan aktivitet som stärker skyddet av länets vattenskyddsområden.

Bilaga 1. Sveriges miljömål och Agenda 2030

Sveriges miljömål

Det svenska miljömålssystemet ska vara politiskt vägledande och består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt 26 etappmål bland annat inom områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen och klimat. Miljömålen är beslutade av riksdagen och är de nationella mål som bidrar till att vi uppnår den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Generationsmålet är ett inriktningsmål för miljöpolitiken. Målet ger vägledning om de värden som ska skyddas och den samhällsomställning som krävs för att nå det miljötillstånd som beskrivs av miljökvalitetsmålen. Generationsmålet ger tyngd och drivkraft för miljöarbetet mot bland annat återhämtade ekosystem, bevarad biologisk mångfald och natur- och kulturmiljövärden, hushållning med naturresurser samt hållbara konsumtionsmönster.

Miljökvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Varje miljökvalitetsmål har preciseringar vilka förtydligar målet och används i det löpande uppföljningsarbetet. Uppföljning av målen görs årligen både på regional och nationell nivå. Utöver det görs vart fjärde år fördjupade utvärderingar på nationell nivå.

Etappmålen som finns beslutade inom miljömålssystemet ska göra det lättare att nå generationsmålet och miljömålen samt identifierar en önskad omställning av samhället. Nedan listas ett antal etappmål som har koppling till åtgärder i vatten:

- Utveckling och tillämpning av EU:s kemikaliereregler
- Ökad miljöhänsyn i EU:s läkemedelslagstiftning och internationellt
- Användning av biocidprodukter
- Användningen av växtskyddsmedel
- Läkemedel i miljön
- Utsläpp av dioxin
- Dagvattenhantering i befintlig bebyggelse
- Dagvattenhantering i ny eller ändrad bebyggelse

Uppsala län berörs av 15 av de 16 miljökvalitetsmålen (länet berörs ej av mål 14. Storslagen fjällmiljö). Samtliga miljökvalitetsmål samt generationsmålet presenteras kort nedan:

Generationsmålet

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Begränsad klimatpåverkan

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Frisk luft

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Bara naturlig försurning

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.

Giftfri miljö

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Skyddande ozonskikt

Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Säker strålmiljö

Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Ingen övergödning

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Levande sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Grundvatten av god kvalitet

Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Myllrande våtmarker

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

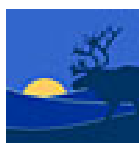
Levande skogar

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Storslagen fjällmiljö

Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt växt- och djurliv

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Agenda 2030

År 2015 enades FN:s generalförsamling om en gemensam plan för en hållbar framtid genom att anta Agenda 2030 som innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling²⁷.

Målen ska vara vägledande för beslut såväl för FN som för alla medlemsnationer.

Bakom beslutet ligger insikten om att vi idag är den första generationen som kan utrota fattigdomen, och sannolikt den sista som kan stoppa klimatförändringarna.

Agendan bygger på idén om tre dimensioner av hållbar utveckling, den ekonomiska, den sociala och den ekologiska, som alla beroende av varandra. De 17 globala målen (figur 2) med sammanlagt 169 delmål handlar om att bygga en mer rättvis och jämställd värld inom planetens gränser. De globala målen ska balansera och integrera de tre dimensionerna av hållbar utveckling. I Sverige omhändertas den miljömässiga dimensionen av Agenda 2030 inom det svenska miljömålssystemet.

Åtgärderna som beskrivs i åtgärdsprogrammet för vatten bidrar framför

²⁷ Globala målen (2021). [Här är länk till källa](#)

allt till uppfyllelse av mål 6 Rent vatten och sanitet för alla och mål 14 Hav och marina resurser.

Mål 6. Rent vatten och sanitet för alla

Säkerställ tillgång till och hållbar vatten- och sanitetsförvaltning för alla.

Mål 14. Hav och marina resurser

Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling.

Figur 2. De 17 globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030

Bilaga 2. Färdplan för ett hållbart län – regionala åtgärdsprogram för miljömålen

Trots att miljöarbetet varit framgångsrikt inom många områden är nuvarande åtgärder inte tillräckliga för att nå miljömålen vare sig nationellt eller i Uppsala län. På flera områden går utvecklingen åt rätt håll, men åtgärdstakten är inte tillräckligt hög och naturens återhämtning går inte tillräckligt fort. Det finns därför ett behov av att öka takten i genomförandet av konkreta åtgärder för att uppnå miljömålen.

Länsstyrelsen har ett regeringsuppdrag som består i att vägleda och samordna länets arbete med de nationella miljömålen. Uppdraget omfattar att upprätta och genomföra regionala åtgärdsprogram för att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till att länets miljötillstånd förbättras och att miljömålen nås.

Länsstyrelsen har i samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd valt att genomföra uppdraget genom att ta fram fyra regionala åtgärdsprogram under begreppet Färdplan för ett hållbart län, figur 1. Varje åtgärdsprogram samlar åtgärder för länets aktörer inom ett temaområde och varje program har en fyraårig genomförandeperiod. Programmens temaområden är:

- Minskad klimatpåverkan
- Ekosystem och biologisk mångfald
- Vatten
- Samhällsutveckling

Figur 1. De fyra åtgärdsprogrammen som tillsammans omfattar åtgärder för samtliga miljömål under begreppet *Färdplan för ett hållbart län*.

Åtgärdsprogrammen ska stimulera ökad samverkan inom miljöarbetet där länet kan nå en större förändring när olika lokala och regionala aktörer arbetar tillsammans mot samma mål. Programmen omfattar tillsammans arbete med samtliga Sveriges miljömål som länet berörs av (15 av 16 miljömål, ej mål 14 Storslagen fjällmiljö). För mer information om miljömålen hänvisas till bilaga 2 samt till webbplatsen för Sveriges miljömål.²⁸

Mycket bra miljöarbete pågår redan i Uppsala län. Det finns ett stort engagemang hos såväl offentlig och ideell sektor, universitet, näringsliv som hos enskilda individer för att minska miljöpåverkan och hitta långsiktigt hållbara lösningar. Genom åtgärdsprogrammen stärks och förtydligas det gemensamma regionala miljöarbetet.

Ett samlat och kraftfullt regionalt och lokalt ledarskap är avgörande för att nå

²⁸ Sveriges miljömål (2020). [Här är länk till källa.](#)

miljömålen. 2017 bildades Uppsala läns miljö- och klimatråd för att ytterligare stärka samverkan på strategisk nivå och ge förutsättningar för att möta de utmaningar som följer av att vara ett län i stark tillväxt. En god samverkan i länet skapar en bra grund för att utveckla de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling. En av rådets främsta uppgifter är att vara aktiv i framtagande och genomförande av åtgärdsprogrammen inom Färdplan för ett hållbart län. Rådet är också en viktig arena för fördjupad analys och samsyn kring länets miljöutmaningar. Medlemmar i rådet är kommuner, myndigheter och organisationer som genom sin verksamhet har stor påverkan på länets miljöutveckling.²⁹

En hållbar utveckling i Uppsala län handlar om både miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. De fyra åtgärdsprogrammen är inriktade på den miljömässiga dimensionen genom att miljömålen står i fokus. Vid framtagandet av åtgärder beaktas även de andra två hållbarhetsaspekterna i den mån det är möjligt. Det regionala tillväxtarbetet har stor betydelse för hur miljötillståndet utvecklas i länet och omställningen till ett hållbart samhälle kan utgöra en viktig drivkraft för regional tillväxt.

De fyra delarna av Färdplan för ett hållbart län relaterar till flera andra program, styrdokument och lagkrav samt redan pågående arbete som syftar till att stärka miljöarbetet inom olika samhällsområden. Åtgärder i respektive åtgärdsprogram kommer att kopplas till de insatser som redan görs inom området och samordnas med övriga regionala program.

Exempel på pågående arbete som utgör viktiga förutsättningar för genomförandet av åtgärdsprogram för miljömål är:

- Samhällsplanering
- Skydd av naturmiljöer och arter
- Restaurering av sjöar och vattendrag
- Landsbygdsutveckling
- Jordbruksstöd
- Vattenförvaltning
- Klimat- och energiarbete
- Tillsyn och prövning av miljöfarlig verksamhet

²⁹ Medlemmar i Uppsala miljö- och klimatråd: Enköpings kommun, Heby kommun, Håbo kommun, Knivsta kommun, Tierps kommun, Uppsala kommun, Älvkarleby kommun, Östhammars kommun, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala universitet,

Skogsstyrelsen, Region Uppsala, Upplands lokaltrafik, Uppsala vatten, Energikontoret Mälardalen, Biodriv Öst, Naturskyddsföreningen Uppsala län, Lantbrukarnas riksförbund, Uppsala handelskammare, STUNS

BESÖK **BÄVERNS GRÄND 17**
RING **010 - 223 30 00**
LÄS **LANSSTYRELSEN.SE/UPPSALA**
MEJLA **UPPSALA@LANSSTYRELSEN.SE**

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN